

ÜHETEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2023

Lk 4:23–30 (Jr 6:16–19; Rm 11:17–24)

23 Aga Tema ütles neile: «Küllap te ütlete mulle selle vanasõna: Arst, aita iseennast! Mida kõike oleme kuulnud Kapernaumas olevat sündinud, seda tee ka siin, oma kodukohas!»

24 Ja Jeesus ütles: «Tõesti, ma ütlen teile, ükski prohvet ei ole tunnustatud oma kodukohas.

25 Tõepoolest, ma ütlen teile, palju lesknaisi oli Iisraelis Eelija päevil, mil taevas oli kolm aastat ja kuus kuud suletud, nii et suur nälg tuli üle kogu maa,

26 aga Eelijat ei läkitatud kellegi juurde nendest, vaid Sareptasse Siidonimaal ühe lesknaise juurde.

27 Ja palju pidalitõbiseid oli Iisraelis prohvet Eliisa ajal, ent keegi neist ei saanud puhtaks kui vaid süürlane Naaman.»

28 Seda kuuldes said kõik sünagoogis viibijad täis raevu

29 ja tõusid püsti, ajasid ta külast välja ja viisid üles mäerünkale, mille peale oli ehitatud nende küla, et teda ülepeakaela alla tõugata.

30 Jeesus läks aga nende keskelt läbi ja kõndis oma teed.

Ja Ta ütles neile: «Kindla peale ütlete mulle selle kõnekäänu: «Arst, tervenda iseennast! Mida kõike oleme kuulnud sündinud olevat Kapernaumas, tee ka siin, oma isakodus!»» Ta ütles: «Tõesti, ma ütlen teile, et ükski prohvet pole meelepärast oma isamaal. Ma ütlen teile aga tõtt: palju lesknaisi oli Eelija päevil Iisraelis, kui taevas lukku pandi kolmeks aastaks ja kuueks kuuks, nii et maa peal sündis suur näljahäda, ja ei läkitatud ühegi juurde neist Eelijat kui vaid Siidoni Sareptasse lesknaise juurde. Ja palju pidalitõbiseid oli Iisraelis prohvet Eliisa ajal ja ükski neist ei saanud puhtaks kui vaid Naaman, see süürlane.» Ja neid asju kuuldes said sünagoogis kõik täis raevu ja üles tõustes kihutasid Ta linnast välja ja viisid Ta selle mäe härjale, mille peale nende linn oli ehitatud, et Ta kuristikku tõugata. Tema aga läks nende keskelt läbi minnes oma teed.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiokias paganlike vanemate lapsena¹. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö

¹ Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldada apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastööliseks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelega pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliulist Teofilost²», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliuline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväarsust.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt meeles pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes³ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

² Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

³ Vt nt Lk 3:1j.

Keelelisi märkuseid

Küllap – sõna πάντως tuleneb sõnast πᾶς – «kõik», «iga», «igauks» – ja tähendab «kindla peale», «igal juhul», «kahtlemata».

Vanasõna – τὴν παραβολὴν – sõna παραβολή – «tähendamissõna», «võrdlus», «võrdum», «mõistukõne», «õpetussõna» – koosneb lähedust, sarnasust, seotust või ka vastandust tähistavast eessõnast παρά ja verbist βάλλω – «heitma», «viskama», «puistama».

Arst – ἰατρέ – sõna ἰατρός – «arst» – tuleneb verbist ἰάομαι «tervendama», «ravima».⁴

Aita – θεράπευσον – sõna θεραπεύω tähendab «teenima», «aitama», «tervendama», «ravima», «tervist taastama».⁵

Kapernaumas – εἰς τὴν Καφαρναοὺμ – nimi Καφαρναοὺμ tuleneb tõenäoliselt heebrea sõnadest כַּרְפָּ – «küla», «asupaik», «varjupaik» – ja דוּחַ – «lohutuse», «troost», «kaastunne» –, niisiis võiks seda tõlkida kui «lohutuse paik».

Tee – ποιήσον – sõna ποιέω tähendab «tege ma», «teostama», ka «looma».⁶

Kodukohas – ἐν τῇ πατρίδι – sõna πατρίς tähendab «isamaa», «sünnipaik», «pärismaa».⁷

Jeesus – originaalis puudub siin Jeesuse nimi.

Tõesti, ma ütlen teile – ἀμὴν λέγω ὑμῖν – sõna ἀμὴν tuleneb heebrea sõnast אָמֵן – «amen», «tõesti», «sündigu nõnda».⁸

Prohvet – sõna προφήτης – «prohvet» – tuleneb verbist φημί – «üttelema», «lausuma», «teada andma» –, millele on lisatud eesliide πρό – «ees», «ette».

⁴ Saksa keele vahendusel eesti keelde tulnud sõna «arst» pärineb sõnast ἀρχίατρος – «esiarst», «peaarst», «ülemarst».

⁵ Siit tuleneb ka eesti keeles tarvitatav võõrsõna «teraapia».

⁶ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποιήμα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või tõeliselt poeetiliselt: «Meie oleme Tema poeem...»

⁷ 1739. aasta Piiblis: «pärris-maal».

⁸ On oluline tähele panna, et Jeesus ei oota mitte kuulajate «amenit» kinnituseks oma sõnade tõesusele, vaid alustab olulisi sõnavõtte ise «aameniga», nõnda nii oma sõnade tõesust kinnitades kui oma jumalikku meeleva demonstreerides.

Tunnustatud – sõna δεκτός tuleneb verbist δέχομαι – «kätte võtma», «üles tõstma», «vastu võtma», «omaks võtma» – ja tähistab midagi või kedagi vastuvõetavat meelepärast.⁹

Tõepoolest, ma ütlen teile – ἐπὶ ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν – võiks tõlkida ka: «ma ütlen teile aga tõtt». Sõna ἀλήθεια – «tõde» – koosneb eitavast eesliitest α ja verbist λαμβάνω – «varjul olema», «peidetud / tundmatu olema».¹⁰

Israelis – ἐν τῷ Ἰσραήλ – nimi Ἰσραήλ – יִשְׂרָאֵל – tähendab «Jumal võitleb», «Jumal saab võitu», «Jumal võtab võimust».

Eelija – Ἠλίου – heebrea nimi הִיזְרְאֵל tähendab “minu Jumal on Jaah” või “Jaah on Jumal”.

Oli suletud – ἐκλείσθη – sõna κλείω tähendab «sulgema», «lukustama».

Nälg – λιμὸς – õigem oleks tõlkida: «näljahäda».

Läkitatud – ἐπέμφθη – sõna πέμπω tähistab enamasti kellegi saatmist mingi kindla ülesande ja/või eesmärgiga.

Sareptasse – εἰς Σάρεπτα – nimi Σάρεπτα – סַרְפָּט – tähendab «sulatusahi».

Siidonimaal – τῆς Σιδωνίας – nimi Σιδών – סִדּוֹן – tuleneb verbist טָוַן – «jahti pidama», «[jahti pidades] varitsema».

Eliisa – Ἐλισαίου – nimi Ἐλισαῖος – ἑλִישָׁע – tähendab «Jumal on [tema] pääste», «[see, kelle] pääste on Jumal».

Süürlane – ὁ Σύρος – nimi Συρία tähendab «ülendatu».

Naaman – Ναμάν – nimi Ναμάν – נַמָּן – tähendab «meeldivus».

Said...täis – ἐπλήσθησαν – sõna πίμπλημι tähendab «täitma», «täidetud saama/olema».

Sünagoogis – ἐν τῇ συναγωγῇ – sõna συναγωγή koosneb eessõnast σύν – «[kellegagi] koos» – ja verbist ἄγω – «tooma», «juhtima», «viima» – tähistades nii kokkutulnud kogudust kui ka kogudusekoda.

⁹ 1739. aasta Piiblis: «armas»; 1968. aasta piiblitõlkes: «meelepärane». Sama sõna on kasutatud Lk 4:19: «...kuulutama Issanda meelepärast aastat.»

¹⁰ See tähendab, et tõde on kreeka keeles ja meeles miski, mis on ilmselge, vastuvaidlematult äratuntav.

Raevu – θυμοῦ – sõna θυμός – «kirg», «ägedus», «raev» – tuleneb verbist θύω – «tapma», «surmama».

Tõusid püsti – ἀναστάντες – sõna ἀνίστημι tähendab nii «püsti tõusma» kui ka «[unest] üles tõusma» ja «[surnuist] üles tõusma».

Ajasid – ἐξέβαλον – sõna ἐκβάλλω koosneb seestülevast eessõnast ἐκ ning verbist βάλλω – «viskama», «heitma», «pilduma», «pillutama» – ning tähendab sõnasõnalt «välja heitma», «välja viskama».

Küllast välja – ἔξω τῆς πόλεως – sõna πόλις tähendab «linn», aga tähistab ka linna elanikkonda, kogukonda.

Üles mäerünkale – ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους – sõnasõnalt: «selle mäe harjani».

Ülepeakaela alla tõugata – κατακρημνίσαι – sõna κατακρημνίζω tähendab «järsakust alla heitma», «kuristikku tõukama».

Jeesus – originaalis kasutatakse siin Jeesuse nime asemel asesõna αὐτός – «tema».

Sisuline analüüs

Jeesus naases oma kodulinna Naatsaretti pärast seda, kui oli lasknud end Johannesel ristida (Lk 3:21j), nelikümmend päeva kõrbes paastunud ja kuradi kiusata olnud (Lk 4:1–13) ning seejärel Galilea erinevais paigus asuvais sünagoogides kuulutustööd alustanud (Lk 3:14j).

Evangelist rõhutab mitmel korral, et pärast ristimist, millega kaasnes Püha Vaimu laskumine Jeesuse peale tuvi kujul (Lk 3:22), oli Jeesus «täis Püha Vaimu» (Lk 4:1) ning tegutses «Vaimu väes» (Lk 4:14). See peab olema oluline, kuna ka Jeesus ise toob selle – prohvet Jesajale toetudes – oma sõnades Naatsareti sünagoogis selgelt esile: Ta ei ole mitte isehakanu¹¹, vaid Jumal on Ta oma Vaimuga salvinud, s.t Kristuseks teinud.

Ehkki võib tunduda, et Jeesus kõneleb siin eeskätt ristimisel toimunud, ei tohi unustada seda, mis seisab juba Luuka evangeeliumi alguses: Jeesuse eostamisel tuli Püha Vaimu neitsi Maarja peale (Lk 1:35) ning Jeesuse ligiolu juba emaülas olles tõi endaga kaasa selle, et teine emaülas olnud lapsuke, tulevane Ristija Johannes, «sai täis Püha Vaimu» (Lk 1:41). Niisiis ei väljenda Jeesuse sõnad Naatsareti sünagoogis mitte arvamust, nagu oleks Ta alles ristimisel Püha Vaimu anni osaliseks saanud, vaid on

¹¹ Vrd Hb 5:4j: Keegi ei võta enesele seda au ise, vaid Jumala kutsel nagu Aarongi. Nõnda ei ole ka Kristus austanud ennast ise ülempreestriks saamisega, vaid see, kes Talle on ütelnud: «Sina oled mu Poeg, täna ma sünnitasin Sinu.»

pigem jätkuvaks manifestatsiooniks sellest, kes Ta tõeliselt on: Isa igavene Poeg, püüha Kolmainsuse teine isik, Püüha Vaimu läbi neitsist Maarjast inimeseks saanud.¹²

Kuigi Jeesus oli juba mujal kuulutustööd alustanud ning sellega päris palju tuntust kogunud (vrd Lk 4:14 ja Lk 4:23), pidas Ta vajalikuks teha oma avalikule tegevusele «ametlik» algus just oma kodulinnas Naatsaretis. Küllap peamiseks põhjuseks oli see, mida evangelist Johannes väljendab sõnadega «Ta tuli omade keskele» (Jh 1:11), ning me näeme, et Jeesusel ei läinud Naatsareti sünagoogis sugugi paremini kui Johannese järgnevas tõdemuses, et «omad ei võtnud Teda vastu».

Jeesus väljendab seda kõnekäänuga «ükski prohvet ei ole tunnustatud oma kodukohas» (Lk 4:24), jätkates tõsiste ja küllap paljudele Tema kaasmaalastele ülimalt solvavate hurjutussõnadega: «Tõepoolest, ma ütlen teile, palju lesknaisi oli Iisraelis Eelija päevil, mil taevas oli kolm aastat ja kuus kuud suletud, nii et suur nälg tuli üle kogu maa, aga Eelijat ei läkitatud kellegi juurde nendest, vaid Sareptasse Siidonimaal ühe lesknaise juurde. Ja palju pidalitõbiseid oli Iisraelis prohvet Eliisa ajal, ent keegi neist ei saanud puhtaks kui vaid süürlane Naaman.» (Lk 4:25–27)

Nende sõnade mõte ei ole mitte selles, nagu poleks Jumal tahtnud aidata omaenda rahvast, vaid selles, et pole sugugi haruldane, et oma rahvast märksa vastuvõtlikumad Jumala sõnale, tahte ja ka Tema päästvate armule võivad tihti peale olla teised rahvad või vähemalt mõned nende esindajad.¹³

Jeesuse sõnade mõistmiseks on hea meelde tuletada, mida me teame Sarepta lesknaisest ja süürlasest Naamanist. Esimene neist elas, nagu viis, kuidas temast kõneldakse, näitab, Sareptas Siidonimaal. Prohvet Eelija läks sinna ühelt poolt selleks, et varjata ennast Iisraeli kuninga Ahabi ja eriti tolle naise Iisebeli viha eest, teiselt poolt aga selleks, et anda Ahabile ja eriti Iisebelile – ning nende kaudu kogu Iisraelile – oluline sõnum Jumalalt. Nimelt oli Iisebel Siidoni kuninga tütar ning juba täiesti inimlikult võttes mõjub see, et prohvet tema eest just ta isa valitsuse all olevale alale põgeneb, selge naeruvääristamisena. See peaks olema nagu vihma käest räästa alla sattumine, ent just seeläbi näitab Eelija, kelle käes on tegelik meeleväld, ning seda mitte ainult Iisraelis, vaid kõikjal: mitte Ahabi, Iisebeli ega isegi viimase isa käes, vaid Issanda, Iisraeli Jumala käes.

¹² Juba Jeesuse sündimisel kuulutas ingel karjastele: «Teile on täna sündinud Taaveti linnas Päästja, kes on Issand Kristus.» (Lk 2:11) Ka see näitab, et Jeesusest ei saanud Issand ja Kristus mitte alles siis, kui Ta täismeheikka jõudmisel ristiti, vaid Ta on seda algusest peale.

¹³ Meenutagem näiteks prohvet Joona ja Niineve rahva lugu: Joona oli küll Issanda prohvet, ent üritas Jumala tahte eest põgeneda, samal ajal kui Niineve paganad võtsid hoiatavat sõnumit kuulda ja parandasid meelt. Jeesus kasutas seda võrdlust sarnaselt Sarepta lesknaise ja süürlase Naamani võrdlusele: «Niineve mehed tõusevad üles kohtupäeval koos selle sugupõlvega ja mõistavad ta süüdi, sest nemad parandasid meelt Joona jutluse peale, ja vaata, siin on rohkem kui Joona.» (Lk 11:32)

Sarepta lesknaine, kes on alguses tõrges Eelijat vastu võtma, aga seda mitte vaenulikkusest, vaid seetõttu, et ka ta ise viibis põua ja sellest tõusnud näljahäda tõttu äärmises puuduses ega näinud võimalust kellegi võõrustamiseks, sai Jumala ootamatu ja ülevoolava õnnistuse osaliseks: «Temal, samuti Eelijal ja naise perel oli süüa kauaks ajaks: jahu ei lõppenud vakast ja õli ei vähenenud kruusist Issanda sõna peale, nagu ta Eelija läbi oli öelnud.» (1Kn 17:15j)

Eelija pani naise proovile: ta palus naisel, kes arvas, et tal pole midagi endagi jaoks, valmistada süüa esmalt prohvetile ning alles seejärel endale ja oma pojale. Naine läbis selle proovi, usaldades Eelijat ja kuuletudes tema sõnale – erinevalt Iisraeli rahvast, kes nii tihti oma ajaloo vältel tegi oma kõrvad Jumala suhtes kurdiks ning pööras oma Issandale selja – iseäranis oma juhtide, s.t nii kuningate ja teiste poliitiliste kui ka usuliste liidrite tasandil.

Naatsareti sünagoogi kogunenud rahvas pidi ilmeksimatult aru saama, et Jeesus samastab ka nemad ei kellegi muu kui patuse kuninga Ahabi ja tema tigeada, pealegi ebajumalakummardajast naise Iisebeliga. Kas saab olla veel suuremat solvangut – eriti silmas pidades, et see oli suunatud nende pihta, kes olid kogunenud kogudusekotta, s.t Jumala sõna kuulama ja palvetama? Pole midagi imestada, et taoline võrdlus täitis Jeesuse vagad kaaslinlased raevuga.

Naamani lugu oli mõnes mõttes veelgi provotseerivam, kuna siin vastandub Iisraelile ja selle kuningale Süüria kuningas. Nimelt kuulab ja usub viimane Iisraelist pärit tütarlast, kes räägib oma emandale, väepealik Naamani naisele, Samaarias elavast prohvetist, kes võib tema isanda pidalitõvest puhtaks teha. Süüria kuninga usk nii prohvet Eliisa võimetesse kui seeläbi Iisraeli Jumalasse on märksa suurem kui Iisraeli kuninga oma, kuna viimane arvab Süüria kuningalt vastavat sõnumit saades, et too norib temaga lihtsalt tüli: «Kas mina olen Jumal, et ma võin surmata ja teha elavaks? Sest see läkitab minu juurde, et ma teeksin mehe pidalitõvest terveks. Kuid mõistke nüüd ja nähke, et ta otsib minuga tüli!» (2Kn 5:7) Alles siis, kui prohvet Eliisa oli isiklikult sekkunud ja kuningale sõnumi saatnud, sai kuningas rahu ning juhatas Naamani prohveti juurde.

Järgnevalt näeme, et ka Naamanil endal oli probleem. Ta oli nimelt esialgu liiga uhke, et talle prohvet Eliisa pakutud abi vastu võtta – see oli tema arvates liiga lihtlabane, ta ootas midagi suuremat ja uhkemat. Alles pärast seda, kui ta sulased olid teda veennud, kuuletus ta prohveti käsule, tegi selle järgi ja sai terveks, andes tunnustust ka Iisraeli Jumalale.

Naatsareti inimeste jaoks, kes Jeesust vastu ei võtnud, Temasse uskumisest rääkimata, tähendas see, et nende usk ja vastuvõtlikkus Jumala sõnale ja armule on niivõrd väike või lausa olematu, et see jääb maha nii Naamani kui Iisraeli ja isegi Süüria kuninga omast – taas oli nende jaoks tegemist solvanguga, mida neil oli võimatu alla neelata.

Nii Sarepta lesknaiselt kui Naamanilt nõuti enne, kui nad abi said, abiandja usaldamist ja talle kuuletumist: lesknaine pidi ohverdama oma viimase jahu ja valmistama prohvete Eelijale koogi, Naaman pidi ohverdama oma uhkuse ja kastma end seitse korda Jordani vette. Samasugust usku ootas Jeesus ka neilt, kes tulid Tema juurde – ennetavat usku, mis ei toetuks mitte suurtele imetegudele, vaid usaldusele selle vastu, kes võib teha ka suuri imetegusid, ent pole tulnud mitte nende tegemiseks, vaid «Issanda meelepärase aasta» kuulutamiseks (Lk 4:19), s.t kuradi poolt rõhutute vabastamiseks ning patu orjade lunastamiseks ja Jumalaga lepitamiseks.

Jeesus keeldus otsustavalt Naatsaretis samasuguste suurte tegude tegemisest, nagu Ta oli teinud Kapernaumas. Ta ei pea vajalikuks hakata ennast oma kodulinlaste ees tõestama – samamoodi, nagu Ta hiljem keeldus enda õigustamisest Pilaatuse ees ning enda tõestamisest Teda provotseeriva nelivürst Heroodese ja tema üle irvitavate rahvaülemate ees.¹⁴ Jeesuse kasutatud kõnekäänd «Arst, tervenda isennast!» väljendab arvatavasti just sellesisulist soovi: enne endale Messia au võtmist näidaku Jeesus imetegudega, et Ta on see, kelle väidab end olevat.

Miks Jeesus selle vastu oli? Küllap just seetõttu, et tegemist oli Tema kaaslinlastega, inimestega, kellest paljud tundsid Teda lapsest peale. Tegemist oli mitte Jumala poolt tahetud ja tekitatud, küll aga äärmiselt iseloomuliku ja paraku üpris tavapärase olukorraga: need, kes on millelegi väärtuslikule või kellelegi suurele lähemal kui paljud teised, ei pruugi osata neile osaks saanud õnne sama kõrgelt hinnata ega sama tänulikult vastu võtta kui need, kes on kaugemal ja kes tihtipeale ei saa muud kui lähedalolijaid (enamasti põhjusetult) kadestada.

Naatsareti sünagoog esindab siin tervet Iisraeli rahvast – omasid, kelle keskele Jeesus tuli ja kes Teda vastu ei võtnud. Rahvast, keda Jumal armastab, kelle sekka Jumala ainusündinud Poeg oma telgi üles lõi (Jh 1:14) ning kelle seesama armastatud rahvas Pilaatuse kätte risti lüüa andis. Kui kõik oleks läinud nende tahtmist mööda, siis poleks ristilöömist tarvis olnudki, vaid Jeesus oleks oma maise tee lõpetanud Jisreeli oru põhjas, kuhu Jeesuse kaaslinlased tahtsid Ta Naatsareti lähistel asuvalt kaljunukilt¹⁵ heita.

Naatsaretlased ei suutnud oma kavatsust täide viia, kuna aeg ei olnud veel küps: Jeesus lihtsalt jalutas nende keskelt läbi ja läks oma teed. Kõige olulisem pole seejuures aga mitte vihje Jeesuse kõikvõimsusele ega isegi sellele, et Ta ise otsustab, millal Tal on aeg kannatada ja surra, vaid tõsiasi, et Jeesus lahkus oma kodulinnast ja selle elanikest ega

¹⁴ «Teisi on Ta päästnud, päästku iseennast, kui Ta on see äravalitu, Jumala Messias!» (Lk 23:35)

¹⁵ Tegemist on linnasüdamest paari kilomeetri kaugusel asuva merepinnast 395 meetri kõrguse künkaga Naatsaretist lõunas. 14. mail 2009. aastal pidas paavst Benedictus XVI selles paigas missa, millel osales umbes 40000 inimest.

pöördunud tõenäoliselt enam kunagi sinna tagasi. Markuse evangeeliumis öeldakse, et Jeesus ei saanud oma kodukohas teha ühtegi vägevat tegu peale mõne põdeja tervendamise ning pidi panema imeks sealsete inimeste uskmatust (Mk 6:5j).

See on väga kurb tõdemus ja lausa hirmuäratav tulevikuväljavaade: Jeesus peab ära minema, et mitte kunagi naasta, kuna Teda ei võeta vastu, ei tunnustata, Temasse ei usuta. Jah, Temalt oodatakse, isegi nõutakse tunnustähti, aga Teda ennast ei panda millekski. Need, keda Ta on tulnud päästma, ei ole oma suhtumise poolest paremad kui Ahab ja Iisebel ning isegi Süüria kuningas ja tolle pidalitõbine väepealik Naaman teevad neile oma usu ja arusaamisega silmad ette.

Ainus väljapääs sellest väljapääsmatust olukorrast, millesse Naatsareti rahvas oli ennast oma uskmatuse ja uhkusega pannud, oleks olnud Jeesuse usaldamine samal viisil, nagu Sarepta lesknaine usaldas prohvet Eelijat, ja oma uhkuse allaneelamine samal viisil, nagu süürlane Naaman neelas oma uhkuse alla prohvet Eliisa ees. Jeesus on suurem kui Eelija ja Eliisa – ent Tema kodulinna rahvas, kuigi nad oleksid pidanud paganatest rohkem teadma ja uskuma, ei suutnud seda mõista ega sellele vastavalt toimida.

Tegemist on tõsise meeldetuletusega kõigile, kes teavad end kuuluvat Jumala «omade» hulka. Issanda ligiolu ei taga kindlat pääsemist, selle kohta on evangeeliumis väga palju hoiatavaid näiteid: Jeesuse äraandja tuli Tema lähimate jüngrite seast; Jeesusega ühes risti löödud röövlitest pääses paradiisi vaid üks; Jeesuse oma majja pidusöömaajale kutsunud variseri asemel koges andeksandvat ja päästvat armu patune naine; kümnest terveks saanud pidalitõbisest pöördus vaid üks – ja seegi samaarlane, s.t mitte «oma», vaid võõras – tänulikuna Jeesuse juurde tagasi ning nende hulgas, kes päevast päeva uurisid Jumala sõna ja püüdsid seda järgida, polnud pea ühtegi, kes oleks lihaks saanud Sõna ära tundnud ja vastu võtnud. Naatsareti rahvas ei olnud erand, vaid lihtsalt üks kirkamaid näiteid – näide, mis on hoiatuseks ka tänapäeva kristlastele.

Sama väärtuslikuks näiteks on aga Sarepta lesknaine ja Naaman, see süürlane: Jeesuse alandlik usaldamine, Tema sõna ja tahte järgimine ilma Temalt mingite tõestuste nõudmiseta on parim ja eksimatum viis enda avamiseks Tema päästvale armule ja selle armu õndsusttoovaks vastuvõtmiseks.¹⁶

Jutluseks

Nelipühale järgneva üheteistkümnenda pühapäeva teemaks on kirikukäsiraamatu järgi «Soosinguajad». Teema on pärit esimese lugemisaasta Evangeeliumist (Lk 19:41–48), milles Jeesus ütleb Jeruusalemma ees ootava hukatuse pärast nuttes, et ta «ei ole ära

¹⁶ «Sest nõnda ütleb Issand Jumal, Iisraeli Püha: Pöördudes ja vaikseks jäädes te pääseksite, rahu ja lootuses oleks teie jõud...» (Js 30:15)

tundnud oma soosinguaga».¹⁷ Kirikukäsiraamat mõtestab soosinguaga ajana, mis on antud meelearanduseks: «Soosingu- ehk meelearandusaja kohta kehtib sõna: Täna, kui teie Tema häält kuulete, ärge tehke oma südant kõvaks (Hb 3:15).»

Teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Jr 6:16–19) on prohvet Jeremija üleskutse Jumala rahvale vaadata omaenda ajaloole ning püüda leida sealt juhatust selle kohta, milline tee on hea ja mida mööda käies võib leida hingerahu. Paraku peab Issand tõdema, et Tema rahvas ei kuula, vaid põlgab Teda ja Tema Seadust ning saab seetõttu õnnetuse osaliseks.

Teise lugemisaasta Epistlis (Rm 11:17–24) hoiatab apostel Paulus endistest paganatest Rooma kristlasi, et neil pole põhjust enesekindluseks ega enda Iisraelist paremaks pidamiseks, kuna ka neid säästetakse kohtupäeval vaid Jumala armu varal, mille lahutamatuks osaks on olnud Iisraeli rahva valimine ja kutsumine: «Kui nüüd okstest mõned on ära murtud, sina aga kui metsõlipuu oled nende asemele poogitud ja saad osa õige õlipuu mahlakast juurest, siis ära hoopled okste ees. Ja kui sa hoopled, siis pea meeles, et sina ei kannu juurt, vaid juur kannab sind.» (Rm 11:17j).

Nii Vana Testamendi lugemise ja Epistli kui Evangeeliumi ühiseks sõnumiks on manitsus pöörata oma südamed Jumala poole ning need Talle avada, et saada osa Tema ligiolu õnnistusest ja Ta päästvast armust. Kõigil – vahel tundub, et eriti neil, kes on Jumalale lähemal – on oht langeda, enamasti liigse enesekindluse, pretensioonikuse, uhkuse, Jumalale nõudmiste esitamise tõttu, mis inimest pimestavad ja eksitavad ning sulgevad Jumalale ja Tema armule ligipääsu inimesele. Seepärast on hea meeles pidada nii Iisraeli rahva hoiatavat ajalugu kui ka nende julgustavat ja juhatavat eeskujut, kes on kogunud Jumala armu imet – nagu näiteks Sarepta lesknaine ja süürlane Naaman, üks usalduse ja teine alandlikkuse võrdkujuna.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus tuli oma kodulinna Naatsaretti, et teha seal oma avalikule tegevusele n-ö ametlik algus: Ta läks Naatsareti sünagoogi ja andis seal teada, et kätte on jõudnud «Issanda meelearane aasta», mil kõigile, kes on vaevatud ja koormatud, kingitakse hingamine ja vabadus, s.t ammu oodatud Messias, Päästja, on saabunud, et tuua patustele andeksandmine ja lepitada nad Jumalaga. Paraku pidi Jeesus kohemaid tõdema, et Tema sõnad pörkavad vastu suletud kõrvu ja skeptilisi südameid. Enne nende vastuvõtmist ootavad naatsaretlased mingit kinnitust, tõendit, et Jeesus on see, kelle Ta väidab enese olevat: tehku Ta kõigepealt mõned samasugused vägevad

¹⁷ Varasemates eestikeelsetes piiblitõlgetes on sõna ἐπισκοπή vastena kasutatud enamasti sõna «armukatsumisaeg», mis annab originaali tähenduse edasi märksa paremini kui «soosinguag». Tegemist on läbikatsumisega, mis võib olla – ja Jumala puhul kahtlemata on – armuline ja soosiv, ent on siiski läbikatsumine, mille käigus hinnatakse läbikatsumitava väärilisust ja millel on saadud tulemusele vastavad tagajärjed.

imeteod, nagu nad olid kuulnud Teda Kapernaumas teinud olevat, küll nad siis usuvad!

2. Jeesus ei ole sellega nõus, kuna uskuda ei tule mitte Tema imetegusid, vaid Teda ennast. Jeesus ootab inimestelt usaldust ja alandlikku vastuvõtmist. Näitena meenutab Jeesus kahte Vana Testamendi prohvetit ja nende kokkupuudet paganatega: prohvet Eelijat, kes päästis näljasurmast Sarepta lesknaise ja tolle perekonna, ning prohvet Eliisat, kes tegi terveks pidalitõbise süürlase Naamani. Esimene neist, Sarepta lesknaine, oli usalduse, teine, süürlane Naaman, alandlikkuse võrdkuju. Jeesus teadis, et seda võrdlust tuues võib Ta oma kaaslinlasi südamepõhjani vihastada, kuna need pidid kindlasti ära tundma, et neid võrreldakse esimese näite puhul patuse kuninga Ahabi ja tolle õela ebajumalakummardajast naise Iisebeliga, teise näite puhul aga peetakse uskmatumaks nii omaaegsest Iisraeli kuningast kui isegi Süüria kuningast ja tolle pidalitõbisest väepealikust. Muidugi oleks olnud võimalik ka see, et Naatsareti rahvas oleks Jeesuse sõnad alandlikult vastu võtnud ning meelearanduses Tema poole pöördunud, ent paraku reageerisid nad täpselt nii, nagu Jeesus ette nägi: nad said täis raevu ja tahtsid Jeesuse tappa.
3. Jeesus ei lubanud naatsaretlastel ennast surmata – veel mitte, sest Tema tund ei olnud veel tulnud. See saabus hiljem – siis, kui samuti Tema oma rahvas Ta Pilaatuse kätte risti lüüa andis. Jeesus läks naatsaretlaste juurest ära – et nende juurde enam mitte kunagi naasta. See on väga tõsine, lausa hirmuäratav sõnum, mis peaks puudutama kõiki, iseäranis neid, kes loevad end Jeesuse «omade» hulka: ka meie oleme võimelised oma enesekindluse, uhkuse, uskmatuse, pretensioonikusega Jeesuse enda juurest ära ajama. Tänu Jumalale on meil ikka veel olemas ka võimalus Sarepta lesknaise kombel vaikselt usaldades ja süürlase Naamani sarnaselt alandlikuks jäädes ennast Jeesusele ja Temas ilmunud Jumala armule avada, et sellest elada. Selge on see, et Jeesus ei ole tulnud mitte selleks, et meid jälle hüljata, vaid selleks, et me võiksime Tema ligiolusse jäädes saada päästetud ja pärida igavese hingeõndsuse.